

Derleme Makale / Review Article

Bursa Uluslararası İpek İğne Oya Festivali ve Tasarım Yarışması
*Bursa International Silk Needle Lade Festival and Design Competition*Fikret ALKAN ¹, Ayşegül KOYUNCU OKCA ² & Naime Didem ÖZ ³

Geliş/Received: 27.02.2024

Kabul/Accepted: 24.04.2024

Öz

Oya, Anadolu el sanatlarının önemli ve bilinen parçalarından biridir. Anadolu kadını tarih boyunca el emeği, göz nuru olarak işlediği oyaları, genç kızların çeyiz sandıklarında bulundurmuş, oya üretimi yaparak ve satarak ev ekonomisine katkı sağlamıştır. Günümüzde modern tekstil sanayi ve dijital dünya arasında sadece geleneğin bir parçası olarak özel günlerde hatırlanan oyalara, Anadolu kültüründe kaybolmaya yüz tutmuş üretimler arasında yerini almıştır. Buna karşın yurt dışından gelip bu üretim tekniğini öğrenerek kendi kültürlerinde sürdürülebilir kılmak istedikleri için çeşitli projeler yürüten kişiler de bulunmaktadır. Anadolu'da oya üretiminin sürdürülebilir olarak gelecek kuşaklara tanıtımı ve aktarımı için yapılan örnek etkinliklerin bulunması, yaşayan miras kavramı açısından umut verici niteliktedir. Bursa Uluslararası İpek İğne Oya Festivali ve Tasarım Yarışması bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, anılan etkinliğin oya üretiminin korunması ve yaşatılması için diğer merkezlere örnek oluşturmasına ve bu tür etkinliklerin sayısının artmasına katkı sağlamasının önemine dikkat çekmektir. Çalışmada literatür taraması yapılmış, festival ve yarışma düzenleme komitesindeki yetkililer ile görüşülmüş, kişisel arşivlerde ve Bursa Merinos Tekstil Sanayi Müzesi Arşivi'nde yer alan fotoğraflar ile metin kısmı desteklenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde oya üretiminin Anadolu kültüründeki önemine yer verilmiş, ikinci bölümde ise adı geçen festival ve yarışmanın ortaya çıkışı ele alınarak konuya olan katkısı aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, merinos tekstil sanayi müzesi, Bursa, ipek, oya.

Abstract

Needlework is one of the important and well-known parts of Anatolian handicrafts. Throughout history, Anatolian women have kept handmade laces in the dowry chests of young girls and contributed to the household economy by producing and selling lace. Nowadays, among the modern textile industry and the digital world, lace, which is remembered only on special occasions as a part of tradition, has taken its place among the productions that are about to disappear in Anatolian culture. On the other hand, there are people who come from abroad and carry out various projects because they want to learn this production technique and make it sustainable in their own culture. The existence of exemplary activities for the sustainable promotion and transfer of lace production in Anatolia to future generations is promising in terms of the concept of living heritage. Bursa International Silk Needle Lace Festival and Design Competition constitutes the scope of this study. The purpose of the study is to emphasize the importance of the mentioned event in setting an example for other centers in terms of protecting and sustaining lace production and contributing to the increase in the number of such events. In the study, a literature review was conducted, officials in the festival and competition organizing committee were interviewed, and the text part was supported with photographs in personal archives and Bursa Merinos Textile Industry Museum Archive. In the first part of the study, the importance of lace production in Anatolian culture is discussed, and in the second part, the emergence of the said festival and competition is discussed and its contribution to the subject is explained.

Keywords: Culture, merinos textile industry museum, Bursa, silk, lace.

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Uzm. Sanat Tarihiçi, Bursa Büyükşehir Belediyesi Müzeler Şube Müdürlüğü, Bursa/Türkiye. E-posta: fikretalkan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6248-0287>

² Prof. Pamukkale Üniversitesi, Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, Denizli/Türkiye. E-posta: aysegulkoyuncu@pau.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1060-0280>

³ Doç. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, İstanbul/Türkiye. E-posta: naime.didem.oz@msgsu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4950-7238>

Önerilen Atıf/Suggested Citation: Alkan, F., Okca Koyuncu, A. & Öz, N.D. (2024). Bursa uluslararası ipek iğne oya festivali ve tasarım yarışması. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 65-81.

1. GİRİŞ

Anadolu, coğrafi ve jeopolitik konumu nedeni ile medeniyetlerin geçiş ve yerleşim noktası olarak binlerce yıldır farklı kültürlerle ev sahipliği yapmakta ve bu kültürlerin etkileşimi bir kültür birikimi oluşturmaktadır. Kültürel öğelerin insan eli ile üretilen ve sanata dönüşen izlerini mimariden yöresel giysilere kadar uzanan geniş bir yelpazede görmek mümkündür. Bu köklü tarih içinde süregelen en önemli kültürel öğelerden birisi de el sanatlarıdır.

Anadolu kadınları, özellikle günlük yaşamlarında kullandıkları başörtülerinin kenarlarını incecik ve rengârenk oylarla süsledikleri gibi kumaşın kendisini de işleme ve yazma gibi teknikler ile süslemişlerdir (Öz, 2016: 122). Pamuklu kumaşların üzerine çizerek, kalıp ile basarak veya her ikisini birlikte kullanarak süslenmiş başörtüler için de yazma kelimesi kullanılmaktadır (Öz vd., 2018: 167). Yazmalar kullanıldığı bölge halkının çok uzun zaman içinde oluşmuş ve nesilden nesile aktarılmış sembolik dilini ifade eder. Bu yazmalarda kullanılan desenlerin ve renklerin hiçbiri gelişigüzel yer almamıştır. Çünkü bu yazmaların bölgelere göre tercih edilme nedenleri vardır (Öz, 2022: 1548).

Yazmaları süsleyen oylar, bu coğrafyada bir el sanatı olarak gelenek haline gelmiş, süslemeye duyulan ilgi nedeni ile çeşitlenerek çoğalmış, genç kızların çeyizlerinde (Bkz. Fotoğraf: 1) yer edinerek günümüze kadar ulaşmıştır (Onuk, 2000: 2).

Fotoğraf 1. Çeyiz Sandığı (Bursa Müze Arşivi, 2018)

Bursa Merinos Tekstil Sanayi Müzesi Uluslararası İpek Oya Festivali ve Tasarım Yarışması, bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamını oluşturan etkinliğin tanıtılmasına, görünür kılınmasına veya önemine dair alan yazında benzer çalışmanın bulunmamasından dolayı bu çalışmanın yapılması gereklilik olarak görülmüştür. Çalışmanın amacı, anılan etkinliğin oya üretiminin korunması ve yaşatılması adına diğer merkezlere örnek oluşturmasına ve bu tür etkinliklerin sayısının artmasına katkı sağlamak için önemine vurgu yapmaktır. Çalışmada literatür taraması yapılmış, festival ve yarışma düzenleme komitesindeki yetkililer ile görüşülmüş, kişisel arşivlerdeki ve Bursa Merinos Tekstil Sanayi Müzesi

Arşivinde yer alan fotoğraflar ile metin kısmı desteklenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde oya üretiminin Anadolu kültüründeki önemine yer verilmiş, ikinci bölümde ise adı geçen yarışma ve festivalin ortaya çıkışı ele alınarak konuya olan katkısı aktarılmıştır.

2. ANADOLU KÜLTÜRÜNDE OYA

Anadolu'nun zengin kültürel yapısı içerisinde, kadını en çok ilgilendiren ve kadın tarafından üretilen el sanatlarımızdan biri olan oyalara, yüzlerce yıllık Türk kültürü içerisindeki varlığını, gelenekler ve görenekler aracılığı ile kuşaktan kuşağa aktararak koruyabilmiş, özgün el sanatlarımız arasındadır. Kadının, tabiatla gördüğü güzellikleri, üzerinde bulundurma isteğiyle başlayan bu sanat, bireysel bir isteğin karşılanması yanı sıra toplum tarafından da oldukça beğenilen ve tercih edilen bir kültür ürünü olarak, çağlardan beri Türk kadını tarafından devam ettirilen bir el sanatı olmuştur (Aksoy, 2018:13).

Oya kelimesinin karşılığı sözlükte “*genellikle ipek ibrişim kullanarak iğne, mekik, tığ veya firkete ile yapılan ince dantel*” olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 27.02.2023). Kelime, oymak fiilinin türemiş şekli olarak halk etimolojisinde yer bulmuş, Eski Yunan dilinden Türkçeye geçmiştir (<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/oja>, Erişim Tarihi: 27.02.2023). Genel anlamda ise iğne, tığ, firkete gibi araçlar ile yapılan örgüleri tanımlamak için kullanılmaktadır. İğne oyaları ipek ipliğinin iğne ile ilmik haline getirilerek düğümleme ile oluşturulur (Markaloğlu, 1984: 62). Daha geniş anlamıyla iğne oyası, ipliğin iğneye sarılmasıyla oluşturulan iplik halkasının içinden, iğnenin çekilmesiyle meydana gelen düğümlerin (ilmeklerin) yan yana ya da üst üste tutturulması işlemidir (Aksoy, 2018: 12).

Türkiye’de iğne oyaları ile Adana, Adıyaman, Afyonkarahisar, Ankara-Nallıhan, Balıkesir-Gönen, Bolu-Mudurnu-Gerede, Bursa, Denizli-Tavas, Elâzığ, İzmir-Ödemiş, Kahramanmaraş, Kastamonu, Konya, Kütahya-Gediz, Mardin, Mersin-İçel-Tarsus, Muğla-Köyceğiz, Ordu, Rize ve Samsun illeri ünlenmiştir ve bu kesimlerde iğne oyası gelenek halinde üretilmeye devam edilmektedir (Karabaş ve Kara, 2022: 501; Aksoy ve Öz, 2017: 26; Aksoy ve Bülent, 2019: 41).

Oyanın üretim amacı genç kızların çeyizlerinde ve kadınların kişisel kullarımlarında göze hitap eden süslemelerin olmasıdır. Kimi zaman da hediyeleşmek için kullanılır. Ev ekonomisine katkı olarak üretilmesi ve ticari gelir elde etme amacı ile yapılan oyalara, yöresel üretimlerin coğrafi sınırlarını çizme konusunda zorluklar çekilmesi sonucunu doğurmuştur. Üretimin başlangıcında, oya yapılacak yazma çarşıdan alınarak, yazmanın renk ve desenlerine uygun iplikler seçilmektedir. Yazmada kullanılacak ipliklerin, yazmanın deseninin ve oya modelinin birbirleri ile uyumlu olması gerekmektedir. Bazı modeller ise, sadece ipliğin uygun yerlere denk gelmesi ile oluşturulur (Koyuncu, 2007: 41). Genellikle kenar süsü olarak işlenen oyalara dik durması, kırılmaması ve düzgün görünmesi için örgüye at kılı, saç, ince tel gibi malzemeler katılmış ya da oyalara örüldükten sonra kitle, zank veya yumurta akı ile (Anonim, 1997: 1440) sertleştirilerek kullanılmıştır.

Avrupa’da Türk danteli olarak bilinen oyanın tarihi M.Ö. 2000 yılında Mısır’daki kazılarda ele geçen örmelere kadar uzanmaktadır. Anadolu’da ise oya, M.Ö. 8. yüzyılda Frig kültüründe görülmektedir. Süslemek anlamındaki bezeme ise, 11. yüzyılda “ev bezendi”, Memluk Türklerinde “oyu”, Kırgızlarda “oyumu” olarak ifade edilirken, oya sözcüğünün başka dillerde bulunmadığı bilinmektedir (Karademir, 2015: 23).

Doğu kültürlerinde gelişen örme sanatı, 12.-16. yüzyıllarda İspanya ve İtalya’ya ulaşmıştır (Onuk, 2000: 4). Oya sözcüğü 1594 yılında Fransız Akademi Lügatına girmiş ve Batı dillerine taşınmıştır. Köken araştırmalarında ise bazı Ege masallarında örgü adlarının geçtiği tespit edilmiştir (Gümüş ve Uray, 2018: 356).

Bury Palliser, *History of Lace* adlı kitabında (Londra, 1865), Türk yapımı oyaların motiflerinden, renklerinden övgü ile bahsederken, ihraç edildiklerini de eklemektedir. Avrupa kültür tarihinde saray ve asillerin zevkini yansıtan şık giysilerde ana öge ya da aksesuar olarak kullanılan oya, değerli bir iç ve dış ticaret ürünü olarak da müzelerde yer bulmuştur (Palliser, 1902: 87-90; Karabaşa ve Kara, 2022: 501).

Anadolu’da oya üretimi ve kullanımı 18. yüzyılda altın çağını yaşamıştır (Karademir, 2015: 24). Bu yükselişin etkilerinden biri de Avrupa’da yaşanan *Turquerie* (Türk modası) akımı olmuştur. Bir sonraki yüzyılda Tanzimat ile yüzünü Batıya çeviren devlet ve nihayetinde buna ayak uyduran toplum ile oyalar durağan bir döneme girmiştir. Günümüzde ise modern üretimlerin etkisi altında oya kullanımı azalsa da oyalı başörtüsü kullanma geleneği sürmektedir. Başörtülerinde, iç gömleklerinde, bohçalarda, hamam takımlarında, bez keselerde, tabak altlıklarında, mendillerde, kadın başları için kullanılan çeşitli krep örtülerde, başlıklarda, hotozlarda, giyim eşyalarında ve aksesuarlarda, ev eşyaları ile bunlara ait aksesuarlarda oya kullanımı da devam etmektedir (Sürür, 2018).

Oya üretiminde ipek, pamuk veya sentetik iplik türleri kullanılırken, süslemeler için boncuk, pul, çaput, iplik, küçük deniz kabukları, çeşitli bitki tohumları, saman çöpü, meyve çekirdekleri gibi malzeme türlerine ihtiyaç vardır (KK-1).

Oya, sadece üretildiği malzemeler ile değil, ortaya çıkan şekillerin ifade ettiği duygular ile de kıymetlenir. Oyada meydana gelen motifler kelimeler ile anlatılmayı söyler. Doğadan gözlemlenerek oluşturulan motiflerde bitkileri, yaprakları, sebze ve meyveleri, hayvanları görmek mümkündür. Ayrıca geometrik şekiller ve eşyalar da oyalarda görülen motifler arasında yer almaktadır (Özcan, 1997: 4). Bu motiflerin her biri bir duygunun karşılığı olarak işlenir. Papatya oyası temizliği, saflığı; kır menekşesi yalnızlığı ve çekingenliği; mor sümbüllü oya aşkın acısını ifade ederken, Anadolu geleneğinde genç kızın beyaz sümbül oyalı yazma ile sevdiğinin karşısına çıkması sadakatinin göstergesidir (Karhan, 2018).

Fotoğraf 2. İznik Müşküle İğne Oyası Coğrafi İşaret Tescil Belgesi (<https://www.iznik.bel.tr/haber/muskule-uzumu-ve-igne-oyasi-artik-tescilli.html>, Erişim Tarihi 11.12.2023)

Bursa oyaları ise ipeğin kullanımının yaygın olmasıyla dikkat çekmektedir. Kentin tarihteki İpek Yolu duraklarından biri olması Bursa'nın ipek ile ünlenmesini sağlamış, bu durum, ipek oya üretimlerinde de kendini göstermiştir. Bursa ipek oyaları İznik, Nilüfer-Badırga, Mustafakemalpaşa, Karacabey gibi ova köylerinde görülürken, dağ köyleri ve İnegöl yöresine ait oya üretimlerinde ipeğe ulaşmanın zorluğu neticesinde at kılı kullanımının yoğunluğu göze çarpmaktadır (KK-3). İznik ilçesi Müşküle Mahallesi iğne oyaları 2021 yılında İznik Belediyesi tarafından coğrafi işaret olarak tescil edilmiştir (Bkz. Fotoğraf: 2). 2013 yılında Müşküle iğne oyalınının 167 modeli yayımlanmıştır (<https://ci.turkpatent.gov.tr/cografisiaretler/detay/3004> Erişim Tarihi: 27.02.2023).

Yemenilerin yazma tekniği ile süslenmesi, boyanması ve kenarlarının oyalanması Müşküle ve Bursa el sanatları için görülmeye değer kaliteli eserlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Müşküle, ayrıca sünnet düğünü gerçekleşeceği zaman düğünden on beş gün önce hazırlanan sünnet yatağına verilen bir addır. Karyolanın etrafı ahşap çıtalar ile çerçevelenir ve tavanından asılarak oyali yazmalar ile süslenir. Sünnet düğünü bitmiş olsa da bu yatak hemen bozulmaz, bir ay kadar sonra toplanır (Bkz. Fotoğraf: 3-4).

Fotoğraf 3. Müşküle Sünnet Yatağı (Bursa Müze Arşivi, 2018)

Fotoğraf 4. Müşküle Sünnet Yatağı İç Kısmı (Bursa Müze Arşivi, 2018)

Oyalar somut bir materyal olarak Anadolu kadınının elinde işlenmeye devam ederken, üzerlerine soyut üretimler de gerçekleşmiş; yakılan türkülere, manilere, ninnilere, deyimlere konu olmuşlardır. Yapılan bir işin zorluğu, titizliği ve güçlüğü “oya gibi işlemek” olarak ifade edilirken “çemberimde gül oya/gülmedim doya doya” bir türkünün ilk dizeleridir. “Oyalı da yazma başında/Oyaları kaşında/Benim sevdiğim kız/On üç on dört yaşında” dizeleri sevgiliye yazılmış manilerdendir (Tansuğ, 1988: 12).

Oyalar günümüzün modern çağında eski günlerindeki kadar rağbet görmediğinden somut olmayan kültürel mirasın (yaşayan miras) bir ögesi ve kaybolmaya yüz tutmuş el sanatları olarak kabul edilirler. Kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarımı, sürdürülebilir olması ile bağlantılıdır (Koyuncu Okca ve Öz, 2019: 282). Bu kapsamda oyalar geçmişte öğrenilen bilgi ve becerileri günümüze taşıyan, kültürel sürekliliği sağlayan bir nakil aracıdır. 17 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” ile, somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilir bir değer olarak ele alınması ve gelecek nesillerin bu mirasa sahip çıkması adına iş birlikleri ve karşılıklı yardımlaşmanın önemi vurgulanmıştır (Koyuncu Okca vd., 2020: 1761-1762).

3. MERİNOS TEKSTİL SANAYİ MÜZESİ

1938 yılında genç Türkiye Cumhuriyeti'nin devletçilik adımlarından biri olarak Sümerbank Yünlü Müessesesi adı ile kurulan ve açılışı bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından 2 Şubat 1938 tarihinde gerçekleştirilen fabrika, koyun yününden kumaş ve hazır giyim üretimi yapan entegre bir tesise dönüşmüştür. Sümerbank Yünlü Müessesesi, ayrıca Mustafa Kemal Atatürk yaşarken son açılış yaptığı yer olarak kayıtlarda yerini almıştır. 2000 yılına değin fabrika olarak üretimini sürdüren tesis, daha sonra Özelleştirme İdaresi'ne devredilmiştir. Kentin ve Cumhuriyet tarihinin sembol işletmelerinden biri olan Bursa Merinos'un, dönemin endüstri teknolojisini belgeleyen makine ve teknik ekipmanı bakım-onarımdan geçirilerek özgün fonksiyonları simgelenecek ve sergilenecek bir biçimde teşhire hazır hale getirilmiştir. Aynı zamanda sanayi ve teknoloji tarihi ile Merinos tarihini belgelemeleri açısından bu miras

kapsamında korunması uygun görülenlerin proje dâhilinde bir müze fonksiyonu ile değerlendirilmesi sağlanmıştır. Düzenleme sonunda fabrikanın bir kısmı 14 Ekim 2011 tarihinde Merinos Tekstil Sanayi Müzesi adı ile ziyarete açılmıştır. Müze, dört ana bölümden oluşmuş ve koyunyününün kumaş olmasına giden üretim sırasına göre sergileme sağlanmıştır. Müzede, Atatürk odası, müdür odası, Merinos tarihine ışık tutan işçi sicil defterleri, makine parkuru ve fabrikaya ait diğer teçhizatlar (Elbas, 2015: 222) bulunmaktadır (Bkz. Fotoğraf: 5).

Fotoğraf 5. Merinos Tekstil Sanayi Müzesi İpek Bölümü (Ayşegül Koyuncu Okca Arşivi, 2023)

Çağdaş müzecilik anlayışı ile müzecilik hizmetlerini sürdüren Merinos Tekstil Sanayi Müzesi'nde tekstil ve tekstil sanayi ihtisasına yönelik sergiler, etkinlikler, konferanslar, atölyeler düzenlenmekte ve özellikle müzenin ipek bölümünde Bursa kozasının ipeğe dönüşümünün canlı gösterimi (<https://www.bursamuze.com/merinos-tekstil-sanayi-muzesi-501/>, Erişim Tarihi: 27.02.2023; Alkan ve Koyuncu Okca 2023:1298) yapılmaktadır (Bkz. Fotoğraf: 6).

Fotoğraf 6. Merinos Tekstil Sanayi Müzesi İpek Bölümü (Fikret Alkan Arşivi, 2023)

4. BURSA ULUSLARARASI İPEK İĞNE OYA FESTİVALİ

Kurulduğu yıldan başlayarak kentin kültürel birikiminden ihtisas alanı içinde yer bulan konu ve koleksiyonlardan, dönemlik sergiler hazırlayan Merinos Tekstil Sanayi Müzesi, tekstil sanatları, tekstil tasarımı, tekstil ve moda ile tekstil el sanatları alanlarında çok sayıda çeşitli sergiler hazırlayarak ziyaretçiler ile buluşturmuştur. Sergilerin danışmanlığı Prof. Dr. Ayten Sürür tarafından yürütülmüştür (Alkan ve Koyuncu Okca, 2023: 1298).

2018 yılında Türk insanının emeğine özgü geleneksel sanatlardan ipek iğne oyaları Bursa Merinos Tekstil Sanayi Müzesi önderliğinde Bursalı koleksiyoner İbrahim Koca iş birliğinde bir sergi hazırlanması planlanmıştır. Planlama çerçevesinde konunun uzmanlarından oluşan danışma kurulu Bursa Büyükşehir Belediyesi koordinasyonunda çalışmalarına başlamış, oya sergisinin kapsamının genişletilerek bir festival olarak düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. “Uluslararası İpek İğne Oya Festivali” yapılacak etkinliğin tam adı olarak belirlenmiştir (KK-3).

Etkinliğin amacı; Türk oya üretimini gözler önüne sermek, oya üreticilerini birleştirmek ve iletişimlerini sağlamak, oya geleneğine olan ilgiyi ve üretimi arttırmak, yurt içinde ve yurt dışında tanıtımını sağlamak ve yaygınlaştırmaktır. Etkinlik Merinos Tekstil Sanayi Müzesi ev sahipliğinde müze ve müzeye ait sergi alanları kullanılarak hayata geçirilmiştir. Etkinliğin 2018 yılından itibaren iki yılda bir geleneksel olarak gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

İlki 27-30 Eylül 2018 tarihlerinde Bursa’da gerçekleştirilen “Uluslararası İpek İğne Oya Festivali” kapsamında koleksiyoner oyaları ile bir sergi açılmıştır. Prof. Dr. Ayten Sürür küratörlüğünde düzenlenen sergiye kendisi ile birlikte Türkiye’den katılan oya koleksiyonerleri Emine Semra Erkan, Şadiye Çetintaş, İbrahim Koca, Ikumi Nonaka, Ercan Topçu ve Nurdan Karhan’dır ve sergi 2018 Kasım ayı sonuna kadar açık kalmıştır (Bkz. Fotoğraf: 7).

Fotoğraf 7. Uluslararası İpek İğne Oyası Festivali Sergisi (Bursa Müze Arşivi, 2018)

Türk oyalara hayranlık duyarak oya üretimini öğrenmiş olan Japon vatandaşı Ikumi Nonaka, Japonya’dan sekiz koleksiyonerin Bursa’daki festival sergisine katılmasına yardımcı olmuştur.

1992 yılında turist olarak Türkiye'ye gelen ve Türk el sanatlarına duyduğu ilgi sonucunda 1995 yılında Antalya'ya yerleşen Ikumi Nonaka, oyanın Japon ulusunun el sanatları ile benzeşmesi neden ile konuya olan ilgisini sürdürmüştür. Emek ve sevgi ile işlenen oyalara gönül anlamlarının yüklenmesi, endüstriyel bir ürün olmadan halen el emeği ile üretilmesi ve köylerde ticaretinin sürdürülmesi Japonların oyaya olan hayranlığını arttırmıştır (Nonaka, 2018). Japon sanatçıların oya tasarımları ile daha çok eşarp, elbise, günlük süs eşyası, masa örtüsü gibi modern giyim ve kullanım eşyalarını süsledikleri görülmektedir. Türk iğne oyasına gönül veren sanatçı ve koleksiyonerler arasında Japon sanatçıların Türk oyası tasarım ve üretimini takdir ile karşılayarak destekleyenler kadar, Türk oyasının gelenekselliğinin ve özünün bozulması endişesi ile oyanın bir Türk ürünü olarak kalması gerektiğini savunanlar da bulunmaktadır. Geleneksel Türk el sanatı olarak oyanın yurt dışında ilgi görmesi, oya ile yapılan tasarımların zenginleşmesini ve farklı kültürlerin katkıları ile yeni yorumlar kazanmasını sağlamaktadır.

Japonya dışında Bulgaristan'dan da festivale katılım olmuştur. Komşu ülke, coğrafi yakınlığı ile kültürel benzeşmenin etkisi ile iğne oyası, tığ oyası ve dantelleri ile Plovdiv'den beş koleksiyoner ile festival dâhilinde yapılan sergiye katılım sağlamıştır.

Yurt içinde ise oyaları ile ünlenmiş il ve ilçelerin üreticileri etkinliğe büyük ilgi göstermiştir. Kütahya, Ödemiş, Çamlıyayla, Nallıhan, Gönen, Tokat ve Konyalı üreticiler Bursa'ya gelmişler, Merinos Müze Galeri Alanı'nda kurulan tanıtım ve satış stantlarında ürünlerini sergilemişlerdir. Marmara Üniversitesi Restorasyon ve Konservasyon Bölümü akademisyenleri ise katılımları ile oyalara ve geleneksel tekstil ürünlerinin koruma, bakım-onarım işlemleri hakkında bilgi vermişlerdir (KK-1). Aynı zamanda oyalara ile ilgili uzman kişilerin sunumları oyalara Türk kültüründeki yeri ve önemine ilişkin bilgi aktarımı sağlamıştır (Bkz. Fotoğraf: 8).

Fotoğraf 8. 2018 Festival Sergisinden Görünüm (Bursa Müze Arşivi, 2018)

Festivale Konya ve Beylerbeyi Sabancı Enstitüleri stant açarak (Bkz. Fotoğraf: 9) Bursa Olgunlaşma Enstitüsü ise bir defile yaparak destek vermiştir. Ayrıca sanatçıların yerel üretimleri yerinde görmesi için oyaları ile ünlü İznik Müşküle ve Mudanya Mirzaoba Mahallelerine geziler (Bkz. Fotoğraf: 10) düzenlenmiştir (<https://www.bursa.bel.tr/haber/ipek-igne-oyasi-ile-kultur-paylasimi-26547> Erişim Tarihi 19.02.2023; KK-1).

Fotoğraf 9-10. 2018 Yılı Festival Stantları ve Yerel Üretim Gezileri (Bursa Müze Arşivi, 2018)

2021 yılında festivalin haricinde bir yarışmanın da yapılması planlanmış ve “Uluslararası İpek Oya Tasarım Yarışması ve Festivali” adı ile 04-06 Ağustos 2021 tarihleri arasında düzenlenmiştir. Dünyayı ve Türkiye’yi etkisi altına alan salgın hastalık nedeni ile ikinci etkinliğin çevrimiçi olarak yapılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda oya koleksiyonerleri aynı ilgi ve heyecan ile çevrimiçi olarak bir araya getirilmiş ancak ilk yıla göre katılım sınırlı kalmıştır. İkumi Nonaka ve Emine Semra Erkan, etkinliğe çevrimiçi söyleşiler ile katkıda bulunmuşlardır. Sergi düzenlenmemiş ancak yarışma iptal edilmemiştir. Yarışma jürisi; akademisyen Prof. Dr. Hülya Tezcan ve oya koleksiyonerleri Emine Semra Erkan, İbrahim Koca ve İkumi Nonaka’dan oluşmuştur (Bkz. Fotoğraf: 11). Otuz iki eserin yer aldığı yarışmada eser sahipleri kargo yolu ile eserlerini teslim etmişler, jüri de pandemi kuralları çerçevesinde yüz yüze toplanmış ve eserleri değerlendirmiştir. Yarışma sonucunda Türkiye’nin Endemik Bitkileri isimli eseri ile Menemen Halk Eğitim Merkezi birinciliğe layık görülmüştür (Bkz. Fotoğraf: 12).

Fotoğraf 11. 2021 Yılı Oya Tasarım Yarışması Değerlendirme Jürisi (Bursa Müze Arşivi, 2021)

Fotoğraf 12. Türkiye'nin Endemik Bitkileri, 65 cm x 100 cm, 2021 (Naime Didem Öz Arşivi, 2023)

“Uluslararası İpek İğne Oyası Festivali ve Yarışması”nın üçüncüsü ise 4-7 Mayıs 2023 tarihleri arasında yine Merinos Tekstil Sanayi Müzesi ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Geniş katılım sağlanması hedeflenen festival ve yarışma için Millî Eğitim Bakanlığı Halk Eğitim Merkezlerine, Olgunlaşma Enstitülerine ve oya koleksiyonerlerine çağrı yapılmıştır. 3. Yarışma jürisi akademisyenler Prof. Dr. Hülya Tezcan, Doç. Ayşegül Koyuncu Okca, Doç. Naime

Didem Öz, oya koleksiyonerleri İbrahim Koca, Emine Semra Erkan, İkumi Nonaka ve Bursa Olgunlaşma Enstitüsü'nde el sanatları öğretmeni olarak görev yapan Nevin Durmuş'tan oluşmuştur (Bkz. Fotoğraf: 13). Elli üç eserin yer aldığı yarışma sonucunda "Aşka Yol Alan Yunus" isimli eseri ile Nurhayat Kocatepeli, birinciliğe layık görülmüştür (Bkz. Fotoğraf: 14).

Fotoğraf 13. 2023 Yılı Oya Tasarım Yarışması Değerlendirme Jürisi (Naime Didem Öz Arşivi, 2023)

Fotoğraf 14. Aşka Yol Alan Yunus, h: 50 cm, 2023 (Naime Didem Öz Arşivi, 2023)

Festival kapsamında “Çiçeklerin Düğünü” isimli bir ipek iğne oyası sergisi de açılmıştır. Küratörlüğünü Serap Tuba Yurteser Yılmaz’ın yaptığı serginin açılışı, Merinos Tekstil Sanayi Müzesi’nde 4 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilmiştir (Bkz. Fotoğraf: 15). Oya koleksiyonerleri İbrahim Koca ve İkumi Nonaka’nın koleksiyonlarındaki oyalardan oluşan sergi 04 Mayıs 2023- 05 Mayıs 2024 tarihleri arasında ziyaretçilerin beğenisine sunulmuştur (KK-4).

Fotoğraf 15. “Çiçeklerin Düğünü” Sergisi (Bursa Müze Arşivi, 2023)

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Anadolu’nun geçmiş kültürlerden beslenerek biriktirdiği geniş kültürel zenginliği, somut ve soyut örnekleri ile günlük yaşantımızda da kendini göstermektedir. Yaşayan Miras unsuru el sanatlarından biri olan oya üretimi, hane içinde ataerkil toplum yapısı ile kendini açıkça ifade edemeyen Anadolu kadınının duygu dünyasını açığa vurduğu somut bir örnektir. Her bir oyanın bir duyguya karşılık gelerek anlam yüklediği şekil ve renkler, ilhamını doğadan almış, duygular ile birleşmiş, oya ile maddi kültür ögesine dönüşmüştür.

Modern çağın teknolojik gelişmeleri ile duygu dünyamızın hızlı değişime uğradığı günümüzde, bir yandan geçmişe özlem duyarak bu hıza karşı durmaya çalışan insanoğlu, eski-yeni modanın birleştiği tasarımlar ile tekstil ve el sanatlarında yeni trendler oluşturmaktadır. Kültür ürünlerimizin geleceğe aktarımı noktasında sürdürülebilir olmak; eskiyi yeni moda üretimlerin detaylarında nostaljik birer hatıra olarak değil, çeyiz sandıklarında halen kendine yer bulabilen oyaların geleceğe taşınmasına yönelik üretim devamlılığı ve bunu özendirecek etkinlikler ile desteklenmesi büyük katkı sağlayacaktır.

Bu etkinlik örneklerinden biri olan Bursa Uluslararası İpek İğne Oya Tasarım Yarışması ve Festivali, geleneksel kültürümüzün maddi öğelerinden ipek iğne oyasının geleceğe taşınması adına önemli bir adımdır. Bu etkinliğin bir diğer amacı Türkiye’de ve dünyada iğne oyası üreticilerini bir araya getirmek, kültür aktarımını, bilgi ve tecrübe paylaşımını sağlamaktır. Böylece belirli aralıklarla da olsa, bu birikimler ilgilisi ile buluşmakta ve yeni nesillere aktarılmaktadır. Yerel yönetimler başta olmak üzere kamu idarelerinin de bu ve benzeri kültür

aktarımını içeren etkinliklerde öncü kuruluşlar olarak yer alması ise bir başka önemli sonuçtur. Kamu iradesinin kültür aktarımındaki maddi-manevi destekleri, kültürel öğelerin devamlılığında üreticilere verilen desteğin ve birlikteliğin göstergesidir. Geçmişten gelen kültürel birikimin geleceğe günümüz bakış açısı ile harmanlanarak taşınması, kültürün günümüz değerleri arasında kaybolmaması anlamına gelmektedir. Bursa Uluslararası İpek İğne Oya Tasarım Yarışması ve Festivali'nin ipek iğne oyası özelinde sağladığı katkılar düşünüldüğünde, kaybolmaya yüz tutmuş diğer el sanatları örneklerinin sürdürülebilirliği için benzer etkinliklerin düzenlenmesi devam etmelidir.

Araştırmanın Etiği

Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Dergisi Yayın Kurulunun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD Dergisi dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, E. (2018). *Harput iğne oyalarından örnekler*. Sokak Yayın Grubu.
- Aksoy, E. & Eşref, B. (2019). 19. ve 20. Yüzyıllarda Harput bölgesinin tekstil sektöründeki ticari gelişmeleri. *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 9(1), 58-71.
- Aksoy, E. & Öz, N. D. (2018). 19.-20. Yüzyılda Harput'ta ipek böcekçiliği ve dokumacılık. 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi 20-23 Kasım 2017* içinde (s. 15-32). Cilt: 5, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Alkan, F. & Koyuncu Okca, A. (2023). Müze-toplum ilişkisinin geliştirilmesinde müze etkinliklerinin önemi: Bursa Büyükşehir Belediyesi müzeleri. *Beyşehir Selçuklu 1. Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Kongresi 27-29 Ekim 2023* içinde (s. 1293-1307). Konya: Akademik Global Yayınları.
- Anonim (1997). “Oya”. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, c. 3, s.1440, İstanbul: Yem Yayınları.
<https://nisanyansozluk.com>, Erişim Tarihi: 27.02.2023
- <https://ci.turkpatent.gov.tr/cograf-i-isaretler/detay/3004> Erişim Tarihi: 27.02.2023
- <https://sozluk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 27.02.2023
- Elbas, A. (2015). *Merinos*. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Gümüş, D. & Uray G. (2018). Oya el sanatı üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (55), 355-369.
- Karabaşa, S. & Kara, Ç. (2022). Oyanın mirası Nallıhan iğne oyasının miras olma serüveni. *Folklor/Edebiyat*, 28 (110), 499-522.
- Karademir, A. (2015). İğne iplikle açan çiçekler. *Prusa Dergisi*, 23-29.
- Karhan, N. (2018). Geçmişten günümüze. *Bursa İpek İğne Oyaları Uluslararası İpek Oya Festivali Broşürü*. Bursa Büyükşehir Belediyesi.

- Koyuncu, A. (2007). Bucak İlçesinde oya-insan ilişkileri. *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler 16-19 Kasım 2005* içinde (s. 39-49) Cilt: 1. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları.
- Koyuncu Okca, A. & Öz, N. D. (2019). Kaybolmaya yüz tutmuş kültürel miras: Karapınar tülü dokumaları. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 24, 281-299.
- Koyuncu Okca, A. & Tüfekçi Elibol, A. (2020). Kaybolmaya yüz tutmuş kültürel miras: yorgancılık mesleğinin değişim ve dönüşümü. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7, 1758-1781.
- Markaloğlu, Ş. (1984). Geleneksellik ve gelir açısından Nallıhan iğne oyları. *Türk Folkloru Araştırmaları 1983*, Ankara: G.Ü. Basım Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- Nonaka, I. (2018). Türk iğne oyası ve Japonların el sanatı olarak Türk iğne oyasına bakış açıları ve yaklaşımları. *Bursa İpek İğne Oyları Uluslararası İpek Oya Festivali Broşürü*. Bursa Büyükşehir Belediyesi.
- Onuk, T. (2000). *Osmanlıdan günümüze oylar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öz, D. (2016). Kişisel koleksiyonlarda bulunan bitkisel motifli yazma başörtüleri. *V. International Turkic Art, History and Folklore Congress/Art Activities, 13-16 Nisan* içinde (s.121-126) Cilt:1, Moldova: Komrat Devlet Üniversitesi.
- Öz, N. D., Koyuncu Okca, A., & Uygur, H. K. (2018). Block printing: one of lost treasures of Mardin. *Asia Minor Studies*, 6 (AGP Sempozyum Özel Sayısı), 166-175.
- Öz, N. D. (2022). Geleneksel yazmacılık ve hürriyet yazmalar, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 9 (4), 1534-1551.
- Özcan, F. (1997). *Nallıhan yöresinde iğne oyacılığı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Palliser, B. (1902). *History of lace*, (Ed. M. Jourdain ve Alice Dryden). New York: Dover Publications.
- Sürür, A. (2018). Türk iğne oyası oluşturan değerler üzerine bir araştırma. *Bursa İpek İğne Oyları Uluslararası İpek Oya Festivali Broşürü*. Bursa Büyükşehir Belediyesi.
- Tansuğ, S. (1988). *Türklerde çiçek sevgisi ve "Sümbülname"*. İstanbul: Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi 14-4, Grafik Sanatlar Matbaacılık A.Ş.

Kaynak Kişiler

- KK-1: Ayşegül Kömürcüoğlu: 1982, Bursa, Merinos Tekstil Sanayi Müzesi'nde görevli, Uluslararası İpek İğne Oyası Festivali ve Tasarım Yarışması organizasyon sorumlusu, Görüşme Tarihi: 25.02.2023, Bursa.
- KK-2: Emine Semra Erkan: 1942, İstanbul, oya araştırmacısı ve koleksiyoneri, Görüşme Tarihi: 12.02.2024, İstanbul.
- KK-3: İbrahim Koca: 1968, Bursa, oya koleksiyoneri ve antikacı, Görüşme Tarihi: 23.02.2023, Bursa.
- KK-4: Serap Tuba Yurteser Yılmaz, 1980, Bursa Müze Sergiler Koordinatörü ve Çiçeklerin Düğünü İpek İğne Oyası Sergisi Küratörü, Görüşme Tarihi: 19.02.2024, Bursa.

Derleme Makale / Review Article

Bursa Uluslararası İpek İğne Oya Festivali ve Tasarım Yarışması

Bursa International Silk Needle Lade Festival and Design Competition

Fikret ALKAN, Ayşegül KOYUNCU OKCA & Naime Didem ÖZ

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Anatolia is a bridge between Asia and Europe due to its geographical and geopolitical position. This position of Anatolia has made it the crossing point of civilizations, thus hosting thousands of years of accumulation of different cultures. In this deep-rooted history, the traces produced by human hands and transformed into art have created a richness from architecture to local clothes. One of the most important cultural elements that have survived until today is handicrafts.

Anatolian women especially decorated the edges of the headscarves they used in their daily lives with fine and colorful embroidery, and this variety of decoration was reflected in embroidery and manuscripts. The embroidery that adorns the scripts has become a tradition as a handicraft and has reached the present day by taking place in the dowries of young girls.

Oya in Anatolian Culture

The word "needle lace" is derived from the verb "to carve" and describes the fine lace made with tools such as needle, shuttle, crochet, etc. Needle lace consists of motifs in which women express their feelings about the objects they observe in nature. These shapes represent emotions that cannot be expressed in words. Plants, leaves, fruits and vegetables, and animals are each embroidered and colored to correspond to a different emotion. While chamomile embroidery expresses cleanliness and purity, violet embroidery expresses loneliness and timidity and purple hyacinth embroidery expresses the pain of love, in the Anatolian tradition, a young girl's appearance in front of her beloved with a white hyacinth embroidered manuscript is a sign of loyalty. While lace, which is a tangible item, is an interpreter of abstract emotions; it has been passed on to songs, manis, lullabies and idioms.

The most famous oya production in Turkey takes place in Adana, Adıyaman, Afyonkarahisar, Ankara-Nallıhan, Balıkesir-Gönen, Bolu-Mudurnu-Gerede, Bursa, Denizli-Tavas, Elâzığ, İzmir-Ödemiş, Kahramanmaraş, Kastamonu, Konya, Kütahya-Gediz, Mardin, Mersin-İçel-Tarsus, Muğla-Köyceğiz, Ordu, Rize and Samsun. While Bursa silk laces are seen in lowland villages such as Iznik, Nilüfer-Badırga, Mustafakemalpaşa and Karacabey, the intensity of the use of horsehair as a result of the difficulty of accessing silk in the needle lace productions of mountain villages and İnegöl region stands out. Iznik district Müşküle Neighborhood needle laces were registered as a geographical sign by Iznik Municipality in 2021. 167 models of Müşküle needle laces were published in 2013.

Bursa Merinos Textile Industry Museum International Silk Needlework Festival and Design Competition constitute the scope of this study. The study aims to pioneer similar studies by making the activity visible in line with its scope. The preservation, survival and transfer of needlepoint production to the future, and thus the sustainability of our cultural heritage, may be possible with an increase in the number of similar events. In the study, a literature review was conducted, officials from the festival and competition organizing committee were interviewed,

and the text was supported by photographs in personal archives and in the Archive of Bursa Merinos Textile Industry Museum. In the first part of the study, the importance of Oya production in Anatolian culture is given, and in the second part, the emergence of the mentioned competition and festival is discussed and its contribution to the subject is conveyed.

Merinos Textile Industry Museum

Inaugurated on February 2, 1938 by Atatürk, Sümerbank Merinos Woolen Enterprise is an integrated facility that produces fabrics and ready-to-wear garments from sheep wool. The factory is also remembered as Atatürk's last inauguration. Until 2000, the facility, which continued production as a textile factory, was closed in the following years and its land was renovated as a congress and cultural center in line with the needs of the city. The Republican heritage of Merinos is exhibited in the Merinos Textile Industry Museum, which was opened in the aforementioned center together with its industrial machinery. The live demonstration of the transformation of the Bursa cocoon into silk in the silk section of the museum is of particular interest in studies on textile and textile industry specialization.

Bursa International Silk Needlework Festival

One of the events organized in 2018 is the "International Silk Needlework Festival". Under the leadership of the museum, an exhibition was planned in cooperation with collector İbrahim Koca. Within the framework of the planning, the advisory board consisting of experts on the subject started its work under the coordination of Bursa Metropolitan Municipality, and it was decided to expand the scope of the needlepoint exhibition and organize it as a festival.

The event aims to reveal the production of lace, which is famous as Turkish lace in the world, to unite needlework producers, to ensure their communication, to increase interest and production in the tradition of needlework, and to promote and popularize it at home and abroad. The event was hosted by the Merinos Textile Industry Museum, using the museum and its exhibition spaces. The event was planned to be held traditionally and an exhibition of collector's needlepoint was opened within the scope of the "International Silk Needlepoint Festival", the first of which was held in Bursa on September 27-30, 2018. In 2021, it was planned to hold a competition in addition to the festival and it was organized between August 04-06, 2021 under the name of "International Silk Needlepoint Design Competition and Festival". Due to the epidemic disease affecting the world and Turkey, it was decided to hold the second event online. The third "International Silk Needlepoint Festival and Competition" was held between May 4-7, 2023, again hosted by the Merinos Textile Industry Museum. Within the scope of the festival, a silk needlelace exhibition titled "The Wedding of Flowers" was also opened.

In addition to the participation of silk needlework producers and collectors from Turkey, many applications were received from those who are devoted to needlework, Ministry of National Education Public Education Centers, Maturation Institutes, Bulgaria and Japan, which is accepted as a society that attaches importance to handicrafts in the world. Academicians and needlepoint collectors formed the selection committee.

Bursa International Silk Needlepoint Design Competition and Festival is an important step in carrying silk needlepoint, one of the material elements of our traditional culture, into the future. Another purpose of this event is to bring together needle lace producers in Turkey and around the world, to ensure cultural transfer, knowledge and experience sharing. Thus, these accumulations meet with the relevant people and are passed on to new generations, albeit at regular intervals. Another important result is that public administrations, especially local governments, take part as pioneering organizations in these and similar activities involving the transfer of culture.